

6. Климчук В.А. Тренинг внутренней мотивации / В.А.Климчук. – СПб.: речь, 2006. – 76 с.
7. Моргунов Е.Б. Управление персоналом: исследование, оценка, обучение / Е.Б.Моргунов. – М.: Бизнес-школа, 2000. – 264 с.
8. Технології роботи організаційних психологів: Навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. та слухачів ін-тів післядиплом. освіти / [Наук. ред. Л.М. Карамушка.] – К.: Фірма “ІНКОС”, 2005. – 366 с.
9. Тихонова О.Б. Механизмы и факторы развития мотивационной функции управления в современных условиях: Дис. ... канд. экон. наук: спец. 08.00.05 “Экономика и управление народным хозяйством: теория управления экономическими системами” / О.Б. Тихонова. – Ставрополь, 2007. – 28 с.

In the article analysis of main interactive techniques used in psychological science is given. Their role in the forming of motivational factors of professional and managing activity is studied. The program of professional motivation’development of state employees like representatives of socionomical professions is suggested.

Key words: professional activity, socionomical professions, civil servants, professional motivation, administrative motivation, technological approach, interactive techniques, psychological technologies, developing program.

Отримано: 24.12.2009

УДК 159.922.8

О.О. Прокоф’єва

Особливості класифікації суб’єктів і об’єктів маніпулятивних взаємин у юнацькому віці

У статті розглядається запропонована автором класифікація суб’єктів і об’єктів маніпулятивних міжособистісних стосунків. Описано чотири типи маніпуляторів (“ропорядник”, “контролер”, “опікун”, “тихоня”) і три типи об’єктів маніпуляції (“безтурботний”, “консерватор”, “тривожно-імпульсивний”). Автор наводить результати

експериментального дослідження розподілу зазначених типів у юнацькому віці, виокремлює чисті й змішані типи учасників маніпулятивних взаємин, наводить результати дискримінантного аналізу отриманих даних.

Ключові слова: маніпулятивні міжособистісні стосунки, маніпулятор, об'єкт маніпуляції, юнацький вік.

В статті рассматривается предложенная автором классификация субъектов и объектов манипулятивных межличностных отношений. Описаны четыре типа манипуляторов (“распорядитель”, “контролер”, “опекун”, “тихоня”) и три типа объектов манипуляции (“беспечный”, “консерватор”, “тревожно-импульсивный”). Автор приводит результаты экспериментального исследования распределения указанных типов в юношеском возрасте, выделяет чистые и смешанные типы участников манипулятивных межличностных отношений, приводит результаты дискриминантного анализа полученных данных.

Ключевые слова: манипулятивные межличностные отношения, манипулятор, объект манипуляции, юношеский возраст.

До постановки проблеми. Суб'єкт-об'єктні взаємини, які реалізуються за допомогою прихованого психологічного впливу з метою порушення у об'єкта намірів, які не відповідають його актуальним бажанням, але необхідні маніпулятору для досягнення власних цілей і отримання одностороннього зиску, ми називаємо маніпулятивними міжособистісними стосунками [1]. На нашу думку, такі стосунки відображають вияв неефективної орієнтації характеру, відрізняються бездуховністю, “речовим” ставленням до людей, гальмують особистісне зростання.

Проблематика роботи. Такі вікові особливості юнаків, як почуття самотності, неузгодженість власного “Я”, егоїстичність, соціальна відособленість, прагнення досягти мети будь-що, потреба в самоствердженні, вміння маскувати мотиви поведінки і почуття, схильність до пристосування, несформованість моральних якостей, ми вважаємо основними детермінантами включення їх у маніпулятивні взаємини. Юнаків, які мають такі особистісні риси, ми об'єднуємо у групу ризику “маніпулятори”. Найважливішими передумовами розвитку сенситивної до маніпулятивного впливу особистості юнака є нерозвинена система цінностей, несформованість рефлексії і моральних переконань, несамостійність і залежність від дорослих, конформність, нестабільність емоційної сфери, стереотипність мислення, невміння аналізувати міжособистісні стосунки, прагнення перекладати провину на інших і бути підлеглим, слабкість волі, тривожність і неадекватність самооцінки. Юнаків, які мають такі

особистісні передумови піддавання маніпулятивним взаєминам, ми об'єднуємо у групу ризику “об'єкти маніпуляції”.

Аналіз стану розробленості питання у спеціальній літературі вказує, що проблема маніпулятивних міжособистісних стосунків у юнацькому віці розроблена недостатньо. Психологічні дослідження з цієї проблеми у юнацькому віці ([2], [3]) підтверджують, що юнаки-маніпулятори мають різні стратегії маніпулятивних взаємин, в свою чергу юнаки-об'єкти маніпуляції мають різні слабкі сторони особистості, які є мішенями для маніпулятивних атак. Проте, у спеціальній літературі немає єдиної класифікації суб'єктів і об'єктів маніпулятивних міжособистісних стосунків юнацького віку.

Метою нашого дослідження є розробка і статистична перевірка авторської класифікації учасників маніпулятивних взаємин у юнацькому віці.

Матеріали дослідження. Спираючись на існуючу класифікацію маніпуляторів Е. Шостром [4], а також на проаналізовані нами детермінанти формування і особливості особистості суб'єкта і об'єкта маніпулятивних міжособистісних стосунків, зокрема у юнацькому віці ([5], [6]), ми пропонуємо авторську класифікацію.

Основою авторської класифікації юнаків на групи ризику “маніпулятори” і “об'єкти маніпуляції” є критерій “маніпулятивність – пасивність”. До групи ризику “маніпулятори” ми віднесли юнаків, що мають риси маніпулятивності, здатні приховувати вияви почуттів, які вважають небажаними, вміють маскувати справжні переживання за допомогою виявів, властивих почуттям зовсім іншого змісту. До групи ризику “об'єкти маніпуляції” – юнаків, які мають виражену пасивність поведінки, сенситивні до маніпулятивного впливу.

Згідно з описаними ([5], [6]) віковими особливостями юнаків, які водночас є компонентами структури особистості маніпулятора і можуть сприяти формуванню маніпулятивних взаємин, для класифікації групи ризику “маніпулятори” на типи ми обрали три критерії. Обрання для авторської класифікації критерію “рівень агресивності” базується на таких особливостях юнаків: конкуренція, егоцентричність, надмірна самозахопленість, нездатність відмовитися від благ, навіть при знанні того, що вони потребують жертв з боку інших, цінність для юнаків якостей людини, яка “вміє жити” – хитрування, спритності, “вихвачування” вдачі в інших. Обрання критерію “відособленість – прив'язаність” засноване на таких вікових особливостях юнаків, як відчуття внутрішньої порожнечі, прояв відособлення. Обрання критерію

“рівень конформності” зумовлено такими особистісним особливостями юнаків як прагнення перекладати провину за власні недоліки на оточуючих, висока конформність у групі, схильність до пристосування, пошук схвалення іншими.

За виділеними [5], [6] віковими особливостями юнаків, які водночас є компонентами структури особистості об’єкта маніпуляції і можуть зробити юнака об’єктом маніпулятивних взаємин, для класифікації групи ризику “об’єкти маніпуляції” на типи ми обрали також три критерії. Обрання для авторської класифікації критерію “рівень ригідності” засноване на таких вікових особливостях юнаків, як невміння змінювати цілі, усвідомлення неможливості впливати на систему стосунків, схильність до широких узагальнень без ґрунтовних підстав, абсолютизування окремих випадків взаємин, уявлення про автоматичність життя. Обрання критерію “виразність самозвинувачення” зумовлено такими особистісним особливостями юнаків: висока тривожність, надмірна вразливість до оцінки іншими, виникнення емоційної напруженості, висока емоційність, нестійка емоційна сфера. Обрання критерію “рівень конформності” базується на таких вікових особливостях юнаків: висока конформність у групі, упевненість у тому, що буття у суспільстві можливе тільки при рівнянні на іншого, страх перед відповідальністю, підміна власних почуттів, смаків, оцінок зовнішніми стандартами, які склалися у соціумі.

Отже, в авторській класифікації групу ризику “маніпулятори” ми поділяємо на чотири типи за такими критеріями: маніпулятивність – пасивність, рівень агресивності, відособленість – прив’язаність, рівень конформності. Групу ризику “об’єкти маніпуляції” ми поділяємо на три типи за такими критеріями: маніпулятивність – пасивність, рівень конформності, рівень ригідності і виразність самозвинувачення.

До типу “розпорядник” ми відносимо маніпуляторів, які зазвичай демонструють свою владу, силу, агресивність і недоброчинність. Для керування об’єктом маніпуляції використовують придушення, накази, погрози, намагаються підвищити свою значущість за допомогою авторитетів. Виграшем у спілкуванні для такого маніпулятора буде виконання іншими його наказів, вимог за рахунок підвищення напруженості у спілкуванні. Прихованим психологічним виграшем буде отримання шанобливого ставлення до нього, спостереження за неухважністю партнера, його нездатністю протистояти натиску.

Тип “контролер” представлений маніпуляторами, яким властиво контролювати, прораховувати дії оточуючих. Такі

маніпулятори нікому не довіряють, витримують підкреслено критичну і скептичну позицію, постійно засуджують інших, ображаються. Маніпулювання полягає у навмисному перебільшенні важливості правил, порядків, а також категоричності висловів, оцінок людей і подій. Соціальний виграш маніпулятора полягає у отриманні матеріального виграшу, послуги за відступним від правил, а також визнанні кимось своїх помилок і провини. Такий маніпулятор може розраховувати на прояв почуття обов'язку, відповідальності у партнера по спілкуванню. Психологічний виграш він отримує від розгубленості партнера, спостереження почуття страху, незручності у нього через нездатність заперечити звинувачення, а також від захопленості з боку оточуючих.

До типу "опікун" ми відносимо маніпуляторів, які демонструють сердечність, дбайливість, увагу, підтримку, поблажливість до помилок інших. Такі люди псують самостійність оточуючих, потокаючи їм, а також чекають від інших відповіді на їх показову дбайливість у вигляді послуг. Соціальний виграш маніпулятора полягає у зустрічному піклуванні про нього об'єкта маніпуляції. Психологічним виграшем є слідування партнера рекомендаціям і порадам маніпулятора.

До типу "тихоня" увійшли маніпулятори, які демонструють свою вразливість, безпомічність, підкреслено залежні, бажають бути підлеглими. Маніпулятор демонструє, що є жертвою обставин, що йому постійно не щастить і він потребує допомоги. Соціальний виграш полягає в отриманні допомоги, виконанні роботи маніпулятора іншими. Психологічний виграш полягає у виправданні своїх невдач у власних очах, а також у отриманні розуміння і співчуття з боку оточуючих.

До типу "безтурботний" належать об'єкти маніпуляції, які вважають позицію оточуючих більш обґрунтованою і об'єктивнішою за власну точку зору, внутрішні настанови таких людей легко трансформуються під впливом позиції групи. Часто вони знаходяться на межі різних соціальних груп та відчувають вплив їх суперечливих норм і цінностей. Серед них багато легко навіюваних, емоційних людей.

Тип "консерватор" представлений об'єктами маніпуляції зі стереотипним мисленням. Такі люди не бажають витратити енергію і час на прийняття нестандартних рішень, їх мислення економічне, їм важко змінювати намічену програму дій, навіть якщо умови потребують її перебудови.

Тип "тривожно-імпульсивний" складають об'єкти маніпуляції з підвищеною чутливістю до подій, що з ними відбуваються, вони

вразливі, схильні до тривалого переживання минулих чи майбутніх подій, мають почуття власної меншовартості і тенденцію до розвитку підвищеної моральної вимогливості до себе, занижений рівень домагань.

Експериментальне дослідження проводилося на базі Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького упродовж 2008-2010 років. Кількість респондентів склала 313 осіб юнацького віку.

З метою виділення респондентів, які потрапляють у групи ризику “маніпулятори” і “об’єкти маніпуляції”, ми використовували методіку визначення схильності людини до маніпулятивної і пасивної поведінки М. Хартлі. Для діагностування типів маніпуляторів нами була використана методіка діагностики агресивності А. Ассінгера, шкала “прив’язаність – відособленість” з п’ятифакторного особистісного опитувальника МакКрає – Коста і фактор Q₂ “конформізм-нонконформізм” з адаптованого 16-факторного особистісного опитувальника Р.Б. Кеттелла. Для діагностування типів об’єктів маніпуляції нами був використаний фактор Q₂ “конформізм-нонконформізм” з адаптованого 16-факторного особистісного опитувальника Р.Б. Кеттелла, фактор “ригідність” з методіки самооцінки тривожності, фрустрованості, агресивності і ригідності О.П. Єлисеєва, шкала “самозвинувачення” з опитувальника самоставлення В.В. Століна, С.Р. Пантілеєва. Результати проведеного діагностування дали можливість поділити всіх респондентів, на вісім чистих типів учасників маніпулятивних взаємин. Результати кількісного розподілу представлені в таблиці 1.

Якісний аналіз результатів проведених методик, дозволив встановити, що до типу “маніпулятор-розпорядник” можна віднести 0,64 % опитаних (2 особи), до типу “маніпулятор – контролер” – 1,60 % (5 осіб), до типу “маніпулятор – опікун” – 3,51 % (11 осіб), до типу “маніпулятор-тихоня” – 6,39 % (20 осіб), до типу “об’єкт маніпуляції – безтурботний” – 6,39 % (20 осіб), до типу “об’єкт маніпуляції – консерватор” – 8,95 % (28 осіб), до типу “об’єкт маніпуляції – тривожно-імпульсивний” – 4,79 % (15 осіб), до типу “особи, які активно заперечують маніпуляцію” – 2,56 % (8 осіб). Отже, нам вдалося класифікувати на чисті типи 109 респондентів, що складає 34,82 % опитаних. Кількість осіб, які не потрапили у чисті типи груп ризику, складає 65,18 %. Відсоткове розподілення чистих типів маніпуляторів і об’єктів маніпуляції представлено на рис. 1.

Таблиця 1

Особливості розподілу юнаків на різні типи маніпуляторів і об'єктів маніпулятивних взаємин (N=313)

Критерій	Тип	Абсолютна кількість респондентів							
		“маніпулятор-розпорядник”	“маніпулятор-контролер”	“маніпулятор-опікун”	“маніпулятор-тихоня”	“об’єкт маніпуляції-безтурботний”	“об’єкт маніпуляції-консерватор”	“об’єкт маніпуляції-привожно-імпульсивний”	“особи, які активно заперечують маніпуляцію”
K1	Маніпулятивність–пасивність	88				217			8
K2	Рівень агресивності	13				≠	≠	≠	≠
		300							
K3	Відосobleність–прив’язаність	22	214			≠	≠	≠	≠
		77							
K4	Рівень конформності					128			≠
		185							
K5	Рівень ригідності	≠	≠	≠	≠	217		≠	
		96							
K6	Ступінь виразу самозвинувачення	≠	≠	≠	≠			95	≠
		218							
		%							
K1	Маніпулятивність–пасивність	28,12				69,33			2,56
K2	Рівень агресивності	4,15				≠	≠	≠	≠
		95,85							
K3	Відосobleність–прив’язаність	7,03	68,37			≠	≠	≠	≠
		24,60							
K4	Рівень конформності					40,89			≠
		59,11							
K5	Рівень ригідності	≠	≠	≠	≠	69,33		≠	
		30,67							
K6	Ступінь виразу самозвинувачення	≠	≠	≠	≠			30,35	≠
		69,65							

≠ – критерій не використовується для виділення типів

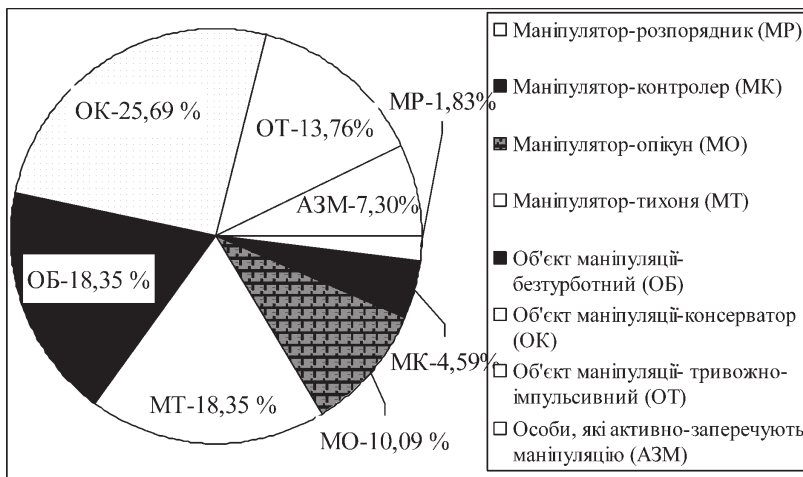

Рис. 1. Відсоткове співвідношення виділених чистих типів маніпуляторів і об'єктів маніпуляції у юнацькому віці

Аналіз наведених результатів дає можливість констатувати, що основними типами маніпуляторів серед юнаків є “маніпулятор-опікун” і “маніпулятор-тихоня”. Лише окремі особи успішно проводять маніпуляції з використанням стратегій “маніпулятор – контролер” і “маніпулятор – розпорядник”. На нашу думку, це зумовлено тим, що проведення останніх двох стратегій маніпулятивної поведінки передбачає прояв маніпулятором жорсткості, навіть авторитаризму, наявності в нього об'єктивних підстав для керування іншими людьми. Оскільки лише окремі юнаки мають високий авторитет, статус, необхідні якості для здійснення таких маніпуляцій, то переважна більшість маніпуляторів юнацького віку використовують інші стратегії, які не вимагають наявності певного соціального статусу, – “маніпулятор-опікун” і “маніпулятор-тихоня”. Безперечною перевагою двох останніх стратегій є те, що їх використання вкрай рідко викликає осуд чи обурення оточуючих на відміну від стилів міжособистісної взаємодії “контролер” і “розпорядник”.

Ми погоджуємося з думкою Е. Шостром, що “...маніпулятор частіше являє собою один з виділених типів або їх комбінацію” [4, С. 19]. Виділені нами типи є чистими, однак у різних сферах життя одна і та сама людина проявляє різні типи маніпулятивної поведінки, хоча один з них, все ж таки, виражений найсильніше. Маніпулятор, який поєднує риси декількох виділених типів, більш небезпечний для об'єкта маніпуляції через розширення маніпу-

лятивних тактик, а отже, більш широкий вплив на його особистість, а також є більш саморуйнівним через блокування розвитку кількох аспектів особистості, ніж маніпулятор чистого типу.

Особи, яких не можна віднести до чистих типів групи ризику “маніпулятори”, поєднують у собі риси різних типів маніпуляторів, що вказує на різноманітність їх маніпулятивних стратегій. Так, у групі ризику “маніпулятори” кількість респондентів, які одночасно використовують риси “маніпулятора-розпорядника”, “маніпулятора-опікуна” і “маніпулятора-тихоні”, складає 2 особи (що складає 0,98 % серед осіб, які не потрапили у чисті типи); риси “маніпулятора-розпорядника” і “маніпулятора-опікуна” – 1 особа (0,49 %); риси “маніпулятора – опікуна” і “маніпулятора – тихоні” – 42 особи (20,59 %). В свою чергу, особи, яких не вдалося віднести до чистих типів групи ризику “об’єкти маніпуляції”, поєднують у собі риси різних типів об’єктів маніпуляції, що робить їх більш вразливими до маніпулятивних впливів, відкриваючи маніпулятору більші можливості для управління. Так, у групі ризику “об’єкти маніпуляції” кількість опитаних, які поєднують одночасно особистісні риси “об’єкта маніпуляції – безтурботного”, “об’єкта маніпуляції – консерватора” і “об’єкта маніпуляції – тривожно-імпульсивного”, складає 4 особи (це 1,96 % серед осіб, які не потрапили у чисті типи); риси “об’єкта маніпуляції – безтурботного” і “об’єкта маніпуляції – консерватора” – 7 осіб (3,43 %); “об’єкта маніпуляції – безтурботного” і “об’єкта маніпуляції – тривожно-імпульсивного” – 50 осіб (24,51 %); “об’єкта маніпуляції – консерватора” і “об’єкта маніпуляції – тривожно-імпульсивного” – 4 особи (2,45 %).

Отже, згідно з рис. 1 серед виділених нами восьми чистих типів, які складають 34,82 % респондентів, до типу 1 “маніпулятор-розпорядник” нами віднесено 1,83 % респондентів, до типу 2 “маніпулятор-контролер” – 4,59 %, до типу 3 “маніпулятор-опікун” – 10,09 %, до типу 4 “маніпулятор-тихоня” – 18,35 %, до типу 5 “об’єкт маніпуляції – безтурботний” – 18,35 %, до типу 6 “об’єкт маніпуляції – консерватор” – 25,69 %, до типу 7 “об’єкт маніпуляції – тривожно-імпульсивний” – 13,76 %, до типу 8 “особи, які активно заперечують маніпуляцію” – 7,34 %.

З метою класифікації юнаків груп ризику “маніпулятори” і “об’єкти маніпуляції”, які не потрапили у чисті типи, нами був проведений дискримінантний аналіз, який дозволяє класифікувати спостереження шляхом їх поділу на групи [7]. За допомогою такого аналізу на основі незалежних змінних індивід

може бути зарахований до однієї з декількох заздалегідь заданих груп. На основі розробленої нами класифікації учасників маніпулятивної взаємодії на чисті типи за допомогою дискримінантного аналізу для кожного юнака, який використовує одночасно декілька стратегій маніпулювання або має особливості декількох типів об'єктів маніпуляції, нами встановлено домінуючий у його поведінці тип маніпулятора або об'єкта маніпуляції. З цією метою дискримінантний аналіз був проведений нами у три етапи. Перший етап дискримінантного аналізу був проведений на основі даних 109 респондентів, які класифіковані нами на чисті типи учасників маніпулятивних взаємин. Це дозволило класифікувати 204 респонденти, які не увійшли до попередньо виділених чистих типів. Результати класифікації першого дискримінантного аналізу ми подаємо у таблиці 2. У другому стовпці таблиці по кожному визначеному типу учасників маніпулятивних взаємин прописаний статистичний прогноз дискримінантного аналізу щодо віднесення респондента до вказаного або іншого типу. У третьому стовпці таблиці вказано загальну кількість респондентів, які віднесені до даного типу за результатами нашого дослідження. У рядку "Некласифіковані респонденти" наведено статистичний прогноз дискримінантного аналізу щодо домінантного типу маніпулятивних взаємин у них.

Аналіз кількісних даних, представлених у таблиці 2, дає можливість констатувати, що статистичний прогноз дискримінантного аналізу підтвердив віднесення двох респондентів, які нами були класифіковані як "маніпулятор-розпорядник" до цього типу, а також п'яти респондентів, які були класифіковані нами як "маніпулятор-контролер" до вказаного типу. Це становить 100,00 % всіх спостережень у цих двох типах учасників маніпулятивних взаємин.

У типі "маніпулятор-опікун" статистичний прогноз дискримінантного аналізу підтвердив віднесення дев'яти респондентів з одинадцяти до цього типу, що складає 81,82 %. Одному респонденту дискримінантний аналіз прогнозує тип "маніпулятор-розпорядник" і одному – тип "об'єкт маніпуляції – тривожно-імпульсивний" замість визначеного нами типу "маніпулятор-опікун".

До типу "маніпулятор-тихоня" підтвердилося віднесення п'ятнадцяти юнаків з двадцяти, що складає 75,00 %. Одному респонденту прогнозовано тип "маніпулятор-контролер", чотирьом респондентам – тип "особи, які активно заперечують маніпуляцію".

Таблиця 2

Результати класифікації першого етапу дискримінантного аналізу (N=313)

Типи учасників маніпулятивних взаємин	Статистичний прогноз дискримінантного аналізу про приналежність респондентів до певного типу								У цілому
	1. Маніпулятор – розпорядник	2. Маніпулятор – контролер	3. Маніпулятор – опікун	4. Маніпулятор-тихоня	5. Об'єкт маніпуляції – безтурботний	6. Об'єкт маніпуляції – консерватор	7. Об'єкт маніпуляції – тривожно-імпульсивний	8. Особи, які активно заперечують маніпуляцію	
Абсолютна кількість									
1. Маніпулятор-розпорядник	2	0	0	0	0	0	0	0	2
2. Маніпулятор-контролер	0	5	0	0	0	0	0	0	5
3. Маніпулятор-опікун	1	0	9	0	0	0	1	0	11
4. Маніпулятор-тихоня	0	1	0	15	0	0	0	4	20
5. Об'єкт маніпуляції – безтурботний	0	0	0	0	20	0	0	0	20
6. Об'єкт маніпуляції – консерватор	0	1	0	0	0	26	1	0	28
7. Об'єкт маніпуляції – тривожно-імпульсивний	1	0	0	0	0	0	14	0	15
8. Особи, які активно заперечують маніпуляцію	0	0	1	0	0	0	0	7	8
У цілому згруповані	4	7	10	15	20	26	16	11	109
Некласифіковані респонденти	1	1	11	19	53	26	21	72	204
%									
1. Маніпулятор-розпорядник	100,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	100,00
2. Маніпулятор-контролер	0,00	100,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	100,00
3. Маніпулятор-опікун	9,09	0,00	81,82	0,00	0,00	0,00	9,09	0,00	100,00
4. Маніпулятор-тихоня	0,00	5,00	0,00	75,00	0,00	0,00	0,00	20,00	100,00
5. Об'єкт маніпуляції – безтурботний	0,00	0,00	0,00	0,00	100,00	0,00	0,00	0,00	100,00
6. Об'єкт маніпуляції – консерватор	0,00	3,57	0,00	0,00	0,00	92,86	3,57	0,00	100,00
7. Об'єкт маніпуляції – тривожно-імпульсивний	6,67	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	93,33	0,00	100,00
8. Особи, які активно заперечують маніпуляцію	0,00	0,00	12,50	0,00	0,00	0,00	0,00	87,50	100,00
Некласифіковані респонденти	0,49	0,49	5,39	9,31	25,98	12,75	10,29	35,29	100,00

У типі “об’єкт маніпуляції – безтурботний” статистичний прогноз дискримінантного аналізу підтвердив віднесення двадцяти респондентів до вказаного типу, що становить 100,00 % всіх спостережень у цьому типі учасників маніпулятивних взаємин.

До типу “об’єкт маніпуляції – консерватор” підтвердилося віднесення двадцяти шістьох респондентів з двадцяти восьми, що складає 92,86 %. Одному респонденту цього типу прогнозовано тип “маніпулятор - контролер” і одному респонденту – тип “об’єкт маніпуляції – тривожно-імпульсивний”.

У типі “об’єкт маніпуляції – тривожно-імпульсивний” статистичний прогноз дискримінантного аналізу підтвердив віднесення чотирнадцяти юнаків з п’ятнадцяти, що складає 93,33 %. Одному респонденту цього типу прогнозовано тип “маніпулятор-розпорядник”.

До типу “особи, які активно заперечують маніпуляцію” підтвердилося віднесення сімох респондентів з восьми, що відповідає 87,50 % спостережень у цьому типі. Одному респонденту цього типу дискримінантний аналіз прогнозує тип “маніпулятор-опікун”.

Отже, статистичний прогноз дискримінантного аналізу підтвердив класифікацію 89,90 % респондентів. За умови випадкового віднесення респондентів до одного з типів, коректність класифікації складатиме 12,50 %, отже, класифікація з точністю прогнозу 89,90 % є гарним, цілком прийнятним результатом.

204 некласифіковані респонденти були класифіковані за допомогою дискримінантного аналізу таким чином: до типу “маніпулятор-розпорядник” віднесено 1 респондента, що становить 0,49 % від всіх некласифікованих осіб, до типу “маніпулятор-контролер” – 1 респондента (0,49 %), до типу “маніпулятор-опікун” – 11 респондентів (5,39 %), до типу “маніпулятор-тихоня” – 19 респондентів (9,31 %), до типу “об’єкт маніпуляції – безтурботний” – 53 респонденти (25,98 %), до типу “об’єкт маніпуляції – консерватор” – 26 респондентів (12,75 %), до типу “об’єкт маніпуляції – тривожно-імпульсивний” – 21 респондент (10,29 %), до типу “особи, які активно заперечують маніпуляцію” – 72 респонденти (35,29 %). Для цих респондентів вказані типи маніпулятивних міжособистісних стосунків є домінуючими.

З метою уточнення класифікації респондентів, які не належать до чистих типів учасників маніпулятивних міжособистісних стосунків, нами проведено другий і третій етап дискримінантного аналізу. Врахування усіх змін, прогнозованих дискримінантним

аналізом, дозволяє класифікувати респондентів з імовірністю 100,00 %. Остаточна класифікація респондентів за обґрунтованими групами ризику і типами маніпуляторів, об'єктів маніпуляції і осіб, які активно заперечують маніпуляцію, у юнацькому віці представлена на рис. 2.

Згідно рис. 2, у юнацькому віці до групи ризику “маніпулятори” входять 27,79 % респондентів, зокрема, “розпорядників” – 1,92 %, “контролерів” – 3,83 %, “опікунів” – 9,90 %, “тихонь” – 12,14 %. До групи ризику “об'єкти маніпуляції” входять 50,48 % юнаків, зокрема, “безтурботних” – 19,17 %, “консерваторів” – 19,81 %, “тривожно-імпульсивних” – 11,50 %. 21,73 % респондентів складають групу “осіб, які активно заперечують маніпуляцію”.

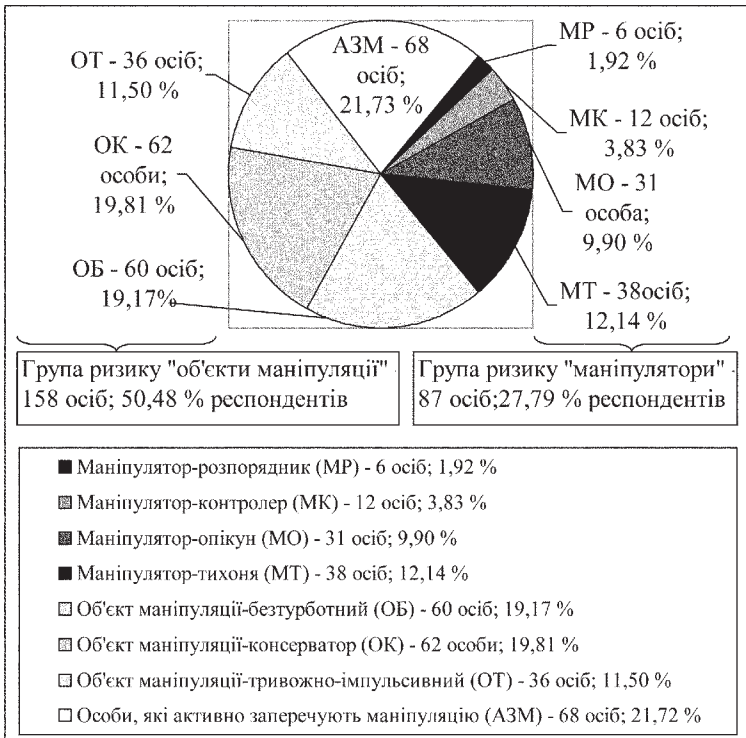

Рис. 2. Класифікація юнаків за описаних типами учасників маніпулятивних міжособистісних стосунків

Висновки. Класифікація респондентів, які потрапили у групи ризику, дозволила поділити на чисті типи маніпуляторів і об'єктів

маніпуляції 34,82 % юнаків. Кількісне співвідношення виділених чистих типів маніпуляторів і об'єктів маніпуляції має такий вигляд: кількість “маніпуляторів-розпорядників” складає 1,83 %, “маніпуляторів-контролерів” – 4,59 %, “маніпуляторів-опікунів” – 10,09 %, “маніпуляторів – тихонь” – 18,35 %, “об'єктів маніпуляції – безтурботних” – 18,35 %, “об'єктів маніпуляції – консерваторів” – 25,69 %, “об'єктів маніпуляції – тривожно-імпульсивних” – 13,76 %, “осіб, які активно заперечують маніпуляцію” – 7,34 %. Отже, переважна більшість маніпуляторів юнацького віку використовує стратегії впливу, які не потребують наявності у них певного соціального статусу, рідко викликають суспільне обурення і осуд, – “опікун” і “тихоня”. Більшість об'єктів маніпуляції юнацького віку є “консерваторами” і “безтурботними”, що вказує на конформність і стереотипність поведінки юнаків.

Переважна більшість юнаків (65,18 %) поєднують у собі риси різних типів маніпуляторів і об'єктів маніпуляції. Найпоширенішими поєднаннями різних типів учасників маніпулятивних взаємин є: “маніпулятор-опікун” з “маніпулятором-тихонею” – 42 особи (20,59 %), “об'єкт маніпуляції – безтурботний” з “об'єктом маніпуляції – тривожно-імпульсивним” – 50 осіб (24,51 %). Вказане поєднання маніпулятивних стратегій зумовлено тим, що вони рідко помічаються оточуючими через їх м'який характер, що зумовлює їх міцне закріплення у поведінці юнаків і підвищує небезпечність для особистісного розвитку. Поєднання таких типів об'єктів маніпуляції обумовлено віковими особливостями юнаків як лабільність емоційної сфери і підвищена конформність, що робить їх більш вразливими до маніпулятивних впливів, відкриваючи маніпулятору більші можливості для прихованого управління.

Статистичне коригування розподілення респондентів на чисті типи, а також встановлення домінуючого типу для респондентів, які використовують декілька стратегій поведінки маніпуляторів і об'єктів маніпуляції, здійснювалася за допомогою дискримінантного аналізу.

Після статистичної обробки респонденти розподілилися так: “маніпуляторів-розпорядників” – 1,92 %, “маніпуляторів-контролерів” – 3,83 %, “маніпуляторів-опікунів” – 9,90 %, “маніпуляторів-тихонь” – 12,14 %, які разом складають групу ризику “маніпулятори” (27,79 %); “об'єктів маніпуляції – безтурботних” – 19,17 %, “об'єктів маніпуляції – консерваторів” – 19,81 %, “об'єктів маніпуляції – тривожно-імпульсивних” –

11,50 %, які разом складають групу ризику “об’єкти маніпуляції” (50,48 %); 21,73 % респондентів складають групу “осіб, які активно заперечують маніпуляцію”. Достовірність такого розподілення респондентів, згідно з результатами третього етапу дискримінантного аналізу складає 100,00 %.

На нашу думку, попередженню маніпулятивних стосунків у юнацькому віці сприятиме створення особливих психологічних умов, під якими ми розуміємо зняття агресивності, формування альтруїстичного почуття прив’язаності, подолання конформізму, стереотипності поведінки і зняття почуття провини. Уточнення і розширення даних про психічні особливості описаних нами типів маніпуляторів і об’єктів маніпуляції складає *перспективу подальших досліджень*.

Список використаних джерел

1. Прокоф’єва О.О. Маніпулятивні міжособистісні стосунки як особистісна проблема / О.О. Прокоф’єва // Наук.-метод. зб. матеріалів VIII науково-практичної конференції, Вінниця 9-10 квітня 2008 р. / Редкол. Г.М. Єфремова, І.І. Світлак, Т.О. Комар та ін. – Вінниця: ПП “Едельвейс и К”, 2008. – С. 110-112.
2. Пелехатий О. Соціально-психологічні особливості маніпулятивної взаємодії суб’єктів навчально-виховного процесу // Соціальна психологія. – 2005. – № 6 (14). – С. 133-143.
3. Волинець Н.В. Психологічні механізми виявлення та протидії маніпулятивним намірам у студентів: автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.05 / АПН України; Інститут психології ім.Г.С.Костюка. – К., 2008. – 20с.
4. Шостром Э. Человек-манипулятор. Внутреннее путешествие от манипуляции к актуализации / Пер. с англ. – К.: PSYLIB, 2003. – 129 с.
5. Прокоф’єва О.О. Юнаки як суб’єкти маніпулятивних міжособистісних стосунків / О.О. Прокоф’єва. // Проблеми сучасної психології: Зб. наук. праць Кам’янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. – Вип. 6. – Ч. 2. – Кам’янець-Подільський: Аксіома, 2009. – С. 194-203.
6. Прокоф’єва О.О. Юнаки як об’єкти маніпулятивних міжособистісних стосунків / О.О. Прокоф’єва // Наука і

освіта. Науково-практичний журнал Південного наукового центру АПН України. – 2009. – № 8 (жовтень). Спецвипуск. – Одеса, 2009. – С. 210-212.

7. Пациорковский В.В., Пациорковская В.В. SPSS для социологов: Учебное пособие. – М.: ИСЭПН РАН, 2005. – 433 с.

Authorial classification of objects and subjects of manipulative interpersonal relations in adolescence is exposed in the article. Four types of manipulators (“decision maker”, “controller”, “caretaker”, “retiring creature”) and three types of objects of manipulation (“careless”, “conventionalist”, “restlessly-impetuous”) are described. The author adduces results of experimental research of said types’ distribution in adolescence, separates clean and combined types of participants of manipulative interpersonal relations, adduces results of discriminatory analysis of obtained data.

Key words: manipulative interpersonal relations, manipulator, object of manipulation, adolescence.

Отримано: 09.12.2009

УДК 378.091.274:81’243

Н.В. Проценко

ТЕСТОВИЙ КОНТРОЛЬ ТА ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ДО ВИКОНАННЯ ТЕСТІВ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Стаття присвячена проблемам тестового контролю. Основну увагу зосереджена на аналізі психологічної готовності студентів до виконання тестів; зроблено короткий аналіз основних видів тестування.

Ключові слова: процес тестування, тестове завдання, психологічна готовність, навички і вміння, знання, особистісні характеристики, поточний контроль, підсумковий контроль.

Статья посвящена проблемам тестового контроля. Основное внимание сосредоточено на анализе психологической готовности студентов к выполнению тестов. Сделан краткий анализ основных видов тестирования.